

РОЗДІЛ VI. РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

СУЧАСНИЙ МОВНИЙ ЛАНДШАФТ РОСІЙСЬКИХ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕНЬ

Рецензія на монографію:

Герасименко И. А. Семантика русских цветообозначений : монография / И.А. Герасименко. – Горловка : Изд-во ГГПИИЯ, 2010. – 440 с.

Рецензована монографія присвячена висвітленню національно-культурної семантики російських кольоропозначень. Не можна сказати, що ця проблема була обділена увагою у мовознавчих пошуках, але, незважаючи на велику кількість праць з цього питання, її вичерпний розгляд залишається актуальним. Аналізована праця І. А. Герасименко є комплексним дослідженням лінгвокультурологічного змісту російських ад'єктивних колоративів, покласифікованих за структурними (на прості, композитні і складники описових конструкцій) і семантичними ознаками (на колоративи з основним і похідним колірним значенням; полісемантичні й моносемні; з експліцитним і імпліцитним значенням кольору; власне колоративи та колоративи з неконкретним колірним значенням; колоративи, що називають один чи декілька кольорів). У рецензованій роботі І. А. Герасименко намагається предметно розглянути смислову наповнюваність російських полісемантичних та моносемних кольоролексем, пояснити їх глибинну семантику, взаємозамінність та амбівалентність. Авторка розглядає змістове наповнення і предметну віднесеність прикметників із вторинним колірним значенням, лексем, які позначають неконкретизовані кольори, а також ад'єктивів, які використовуються як імпліцитні колоративи, як слова-репрезентанти різних кольорів. І. А. Герасименко проаналізувала участь колоративів і релевантних з точки зору кольороопису лексем у формуванні російського антропонімікону й топонімікону, смислотвірний потенціал колоративів як компонентів заголовків літературно-художніх творів російських авторів. Матеріалом дослідження слугували колоративи, зафіксовані в російській фразеології, текстах фольклору й текстах художньої літератури, використовувані у формуванні антропонімікону й топонімікону, задіяні в заголовках літературно-художніх творів російських авторів.

Об'єктом дослідження постали прикметники (у тому числі й субстантивовані), що експліцитно й імпліцитно позначають колір, відтінки кольору та різні кольори, й описові конструкції з компонентами *цвет / цвета*, які функціонують як компоненти російських фразем, а також фольклорних висловів і літературно-художніх сполук, постають елементами-посиланнями антропонімів та топонімів, входять до заголовків літературно-художніх текстів.

Аналізована монографія складається з передмови (с. 10-28), п'яти розділів (с. 29-402), післямови (с. 403-407) і списку використаних джерел (с. 408-437). У передмові обгрунтовано доцільність комплексного опису семантики російських кольоропозначень. Позитивним є те, що авторка, наголошуючи на тому, що лексико-семантична група колоративів неодноразово ставала об'єктом досліджень, здійснюваних у різних напрямках, послідовно обгрунтовує теоретичні передумови для комплексного вивчення ад'єктивних колоративів.

Структура роботи визначається позиціями, висловленими у передмові. У перших трьох розділах (с. 29-294) на значному фактичному матеріалі розглянуті групи ад'єктивних лексем, які представники російської лінгвокультури використовують для позначення кольору в структурі усталених формул, народнопоетичних висловів і літературно-художніх сполук. Використовуючи матеріал фразеології, мови фольклору і мови художньої літератури, описана семантика прикметників з основним і похідним значенням кольору, проаналізовані глибинні змісти полісемантичних колоративів, причини взаємозамінності й амбівалентності слів з основним значенням кольору. На матеріалі мови фольклору і мови художньої літератури розглянутий характер сполук (вільні, зв'язані), до складу яких входять колоративні одиниці, проаналізовані сполучувальні можливості й інтертекстуальні зв'язки колоративів. Уперше до опису семантики ад'єктивних колоративів були додані сучасні етимологічні спостереження (М. О. Луценко), теоретичні положення про полярну концепцію походження людства (В. М. Дьомін, В. В. Богданов, У. Ф. Уоррен), що дозволило І. А. Герасименко пояснити глибинні смисли, амбівалентність і взаємозамінність досліджуваних лексем.

Четвертий розділ (с. 295-365) присвячений групі російських моносемних кольоропозначень, до складу яких відносяться, наприклад, композитні утворення, ад'єктиви з похідним колірним значенням, описові конструкції, іншомовні запозичення. Було зазначено, що за рахунок цих лексичних одиниць відносно закрыта система слів, до якої належать кольоропозначення, має тенденцію до поповнення. Однак продуктивність творення нових слів, які позначають колір, супроводжується їх моносемантизмом. Ці колоративи використовуються, як правило, для актуалізації кольору.

У четвертому розділі послідовно простежена семантика лексем із неконкретним колірним значенням, імпліцитних колоративів і слів-репрезентантів різних кольорів. Розглядаючи смисловий зміст слів із неконкретним спектральним змістом (*мрачный, светлый, матовый*), у тому числі лексем, які позначають декілька неконкретизованих кольорів (*цветной, рябой, пёстрый*), одиниць із імпліцитною семою кольору

(*буйный, пышный, глухой*), І. А. Герасименко прийшла до висновку, що ці одиниці контекстуально постають колоративами. Залучення груп слів до об'єкту дослідження базується на аналізі їхньої текстової семантики, на тому, що ці одиниці мови можуть бути контекстуально релевантними з точки зору кольороопису. «Немає сумнівів у тому, що за умови певної сполучуваності структура значення слів цієї групи доповнюється семою кольору», – наголошує авторка. І далі: «Останнє означає, що в російській мові деякі ад'єктиви передають у викладі значення, закріплені за кольоропозначення» (с. 365).

П'ятий розділ (с. 366-402) концентрує увагу на вивченні участі колоративів у формуванні російського антропонімікону й топонімікону, значну частину приділено опису смислотвірному потенціалу колоративів як компонентів заголовків літературно-художніх творів російських авторів. Ретельно проаналізовано склад прізвищ, утворених від споконвічно російських і запозичених колорооснов, частина яких уже вийшла з активного функціонування або використовується в обмежених (діалектних) сферах (наприклад, від рос. заст. жаркой 'рудожовтий' > *Жариков, Жарин, Жаринов, Жарихин*). Окрім власне-колоративів, у прізвищах задіяні слова, що називають декілька кольорів (рос. *Рябов, Пеструха, Цветнов*). Через вплив на російську систему прізвищ антропонімії інших мов, використовуються русифіковані (рос. *Рудый*) та іншомовні власні імена, що функціонують у російській мові (рос. *Билый, Чорный*). Цілком мотивованим постає твердження, що в основі виникнення безафіксних (рос. *Белый, Чёрный, Серый, Жёлтый, Зелёный, Рудой, Смурый*), суфіксальних (рос. *Желтов, Сизых, Муругов*) і композитних (рос. *Белодуб, Синебрюхов, Красноштанов*) антропонімів із колоративною основою лежать імена, прізвиська й топонімі найменування.

Визначено, що частина російського топонімікону сформована з географічних назв, утворених від споконвічно російських і запозичених колорооснов з основним і похідним колірним значенням (рос. р. *Желтая*, ул. *Лиловая*, с. *Смоляное*), від основ, які позначають декілька кольорів (рос. оз. *Рябо*, г. *Цветнополье*). Цінним постає опис структурної організації цих топонімів. Зазначено, що вони представлені безафіксними однослівними (рос. оз. *Черное*, р. *Белая*, ул. *Зеленая*), афіксальними (рос. с. *Сериково*), композитними однослівними (рос. *Белгород*, с. *Желтоярво*) і складеними найменуваннями (д. *Белая Гора*), мають три джерела походження: а) антропонімічний (рос. д. *Беляево* < антропонім *Беляев* < чоловіче ім'я *Бел* 'світлий' або 'вільний від податків'), б) природно-географічний, що відображає особливості ландшафту (рос. пгт *Зеленоборский*); в) культурно-історичний (рос. пос. *Красный Восход*).

Ретельно проаналізовані колоративи в заголовках художніх творів, які наділяються різноманітним смислотвірним потенціалом. У їхню семантику автори вкладають значення, що апелюють до історичних («*Красный смех*» Л. Андрєєва) і культурологічних реалій («*Белый вальс*» Й. Бродського), до явищ символічного плану («*Чёрная пятница*» О. Толстого), до природних факторів («*Белые ночи*» Ф. Достоевського). Як заголовки використовуються сполуки з колоративним компонентом, запозичені з творів інших авторів («*Ночевала тучка золотая*» А. Приставкіна). Відзначаються жанрові переходи («*Мороз-Красный нос*» М. Некрасова). У заголовках із колоративами автори використовують ідіоматичні сполуки («*Жёлтый дом*» С. Чорного) та їхні компоненти («*Розовый чулок*» А. Чехова), тобто відсилають до культури як цілісного тексту, співвідносять названі нами тексти з різноманітними об'єктами невичерпного світу.

Комплексне дослідження семантики російських колоративів дозволило автору зробити висновки, сформульовані логічно, цілісно і вичерпно (с. 403-407).

Послідовність і системність викладу, переконливість аргументів і вдале оперування фактичним матеріалом засвідчують високий рівень виконання рецензованої праці. Висновки, подані у розділах, сприяють поглибленню інформативності і дозволяють сформувати цілісне уявлення про здійснене дослідження.

Адресована науковим працівникам, викладачам, аспірантам, студентам філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, монографія І. А. Герасименко сприятиме глибшому розумінню актуальних писань сучасної семасіології і ономасіології, розширюючи сучасні виміри граматики адресанта і граматики адресата.

Анатолій Загнітко (Донецьк, Україна)

Надійшла до редакції 28 вересня 2010 року.

НОВІТНІ ВИМІРИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРАГМАТИКИ

Рецензія на монографію:

Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: [монографія] / Бацевич Ф. С. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.

Із розвитком антропоцентричного підходу до мови дослідження функційно-комунікативних і прагматичних проблем стає одним із провідних напрямів сучасної лінгвістики. Таким новим підходом до явищ мови, позя всяким сумнівом, є лінгвістична прагматика. Вирішення прагматичних проблем потребує осмислення багатьох лінгвістичних понять, пов'язаних із семантикою, синтактикою та риторикою, окреслення